

Możliwe kierunki zmian sprawozdawczości finansowej banku centralnego w Polsce

Possible directions of changes in the financial reporting of the central bank in Poland

KRZYSZTOF KRUSZEWSKI*, JOANNA WIELGÓRSKA-LESZCZYŃSKA**

Streszczenie

Cel: Celem artykułu jest próba identyfikacji możliwych kierunków zmian sprawozdawczości finansowej banku centralnego w Polsce. Przedstawiono w nim sprawozdawczość finansową banku przełomu XX i XXI wieku oraz możliwe kierunki jej ewolucji.

Metodyka/podejście badawcze: Rozważania oparto na analizie krytycznej literatury przedmiotu, analizie sprawozdawczości finansowej banku centralnego, w tym studium indywidualnego przypadku Narodowego Banku Polskiego (NBP), metodach wnioskowania logicznego oraz obserwacjach i wieloletnich doświadczeniach autorów.

Wyniki: Przeprowadzona analiza wskazuje na ewolucyjność sprawozdawczości finansowej NBP oraz na większą jego otwartość na ujawnianie informacji. Sprawozdawczość finansowa powinna iść w kierunku integralności i komplementarności z innymi opracowaniami banku, aby spełnić oczekiwania roszszerzającego się kręgu odbiorców informacji. Oznacza to, że jego rachunkowość powinna być bardziej dostępna (egalitaryzm rachunkowości), a sprawozdawczość powinna dążyć do efektywnej konstrukcji narracji. Ponadto postęp technologiczny daje możliwość stworzenia dualnego systemu sprawozdawczości finansowej (rachunkowość hybrydowa). Rachunkowość hybrydowa, jak też zasilanie sprawozdawczości finansowej informacjami z innych źródeł (statystyka, analizy ekonomiczne), prowadziłyby do stworzenia zróżnicowanej sprawozdawczości finansowej (sprawozdawczość mozaikowa). W przyszłej sprawozdawczości finansowej banku istnieje też miejsce dla współtworzonej przez interesariuszy rachunkowości partycypacyjnej oraz na wprowadzenie koncepcji raportowania na żądanie (indywidualizacja sprawozdawczości). Jej zastosowanie byłoby wyrazem demokratyzacji rachunkowości. Ponadto celem zmian w sprawozdawczości finansowej byłoby uzyskanie holistycznego obrazu banku centralnego.

Oryginalność/wartość: Opracowanie stanowi nowatorskie studium nad sprawozdawczością finansową banku centralnego i możliwymi kierunkami jej zmian. Przedstawione propozycje rozwiązań w zakresie sprawozdawczości finansowej mają charakter aplikacyjny i mogą być zastosowane przez bank centralny w ulepszaniu jego sprawozdawczości finansowej.

Słowa kluczowe: rachunkowość banku centralnego, rachunkowość hybrydowa, sprawozdawczość mozaikowa, raportowanie na żądanie, indywidualizacja sprawozdawczości, egalitaryzm rachunkowości, demokratyzacja rachunkowości.

* Mgr Krzysztof Kruszewski, doktorant, Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Zarządzania i Finansów, <https://orcid.org/0000-0001-9012-0644>, krzysztof.kruszewski@wp.pl

** Dr hab. Joanna Wielgórska-Leszczyńska, prof. SGH, Instytut Rachunkowości, Kolegium Zarządzania i Finansów, Szkoła Główna Handlowa, <https://orcid.org/0000-0002-3521-6325>, jwielg@sgh.waw.pl

Abstract

Purpose: The article identifies the directions of changes in the financial reporting of the central bank in Poland. It presents the bank's financial reporting at the turn of the 20th and 21st centuries and the possible directions of its evolution.

Methodology/approach: The considerations were based on a critical analysis of a literature review, analysis of the financial reporting of the central bank, including an individual case study of the National Bank of Poland (NBP), methods of logical reasoning, as well as observations and the authors' many years of experience.

Findings: The analysis indicates the evolution of the financial reporting of the NBP and its greater openness to disclosing information. Financial reporting should go towards integrity and complementarity with other bank reports to meet the expectations of a growing group of stakeholders. This means that its accounting should be more accessible (egalitarianism of accounting), and the financial reporting should aim at an effective narrative construction. Technological progress makes it possible to create a dual financial reporting system (hybrid accounting). Hybrid accounting, as well as supplying financial reporting with information from other sources (statistics, economic analyzes), would lead to the creation of differentiated financial reporting (mosaic reporting). In the bank's future financial reporting, there is also space for stakeholder-co-created participatory accounting and the introduction of the on-demand reporting concept (individualized reporting). Its application would be an expression of the democratization of accounting. The aim of changes in financial reporting would be to obtain a holistic picture of the central bank.

Originality/value: The elaboration is an innovative study on the financial reporting of the central bank and possible directions of its changes. The presented ideas for financial reporting are applicative and can be used by a central bank to improve its financial reporting.

Keywords: central bank accounting, hybrid accounting, mosaic reporting, reporting on demand, individualization of reporting, accounting egalitarianism, democratization of accounting.

Wstęp

Od 2004 roku system informacyjny rachunkowości NBP jest oparty na wytycznych rachunkowości Europejskiego Banku Centralnego (EBC)¹. Zobowiązuje do tego ustawa o NBP², która stanowi, że „Zasady rachunkowości NBP powinny odpowiadać standardom stosowanym w Europejskim Systemie Banków Centralnych”³.

¹ Przez „wytyczne rachunkowości EBC” rozumie się Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego (UE) 2016/2249 z dnia 3 listopada 2016 r. w sprawie ram prawnych rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w Europejskim Systemie Banków Centralnych (EBC/2016/34), Dz. Urz. UE L 347, z 20.12.2016 ze zmianami.

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz.U. 2022 poz. 492, art. 67.

³ NBP wprowadził zasady rachunkowości zgodne z tymi, jakie obowiązywały banki centralne Eurosystemu od 01.01.2004 r., nie będąc jeszcze członkiem Unii Europejskiej (Polska przystąpiła do UE 1.05.2004 r.), tym bardziej w Eurosystemie. Był zatem pierwszym bankiem centralnym spośród tzw. „nowych krajów Unii Europejskiej”, który zunifikował zasady rachunkowości z wytycznymi rachunkowości EBC zanim stał się członkiem Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC). W tym samym roku zasady rachunkowości zgodne z wytycznymi EBC wprowadził także centralny bank Szwecji – Sveriges Riksbank (Szwecja przystąpiła do UE w 1995 r.).

Zapewnienie zgodności zasad rachunkowości NBP z zasadami obowiązującymi banki Eurosystemu miało również wpływ na sprawozdawczość finansową polskiego banku centralnego. Wymagało bowiem, między innymi, znacznego dostosowania układu bilansu oraz rachunku zysków i strat do oczekiwań EBC. Stosowanie przez NBP, niemal dwie dekady XXI wieku, zasad rachunkowości zgodnych z wytycznymi rachunkowości EBC może stanowić moment do dokonania krytycznego spojrzenia na sprawozdawczość finansową banku.

Celem niniejszego artykułu jest – z jednej strony – przybliżenie pomijanego w literaturze przedmiotu zagadnienia sprawozdawczości finansowej banku centralnego. Z drugiej zaś, próba identyfikacji możliwych kierunków jej zmian.

Artykuł podzielono na trzy części, w których omówiono odpowiednio obecny stan sprawozdawczości finansowej NBP, możliwe impulsy zmian sprawozdawczości finansowej banku oraz możliwy kierunek ewolucji w tym zakresie. W opracowaniu wykorzystano następujące metody badawcze: analizę krytyczną literatury, dotyczącą przeszłości sprawozdawczości finansowej (studium teoretyczne), analizę sprawozdawczości finansowej banku centralnego na przykładzie studium indywidualnego przypadku NBP za lata 1985–2020⁴ (studium empiryczne), metody wnioskowania logicznego oraz własne obserwacje i doświadczenia, wynikające z analizy sprawozdań finansowych i raportów rocznych wybranych banków centralnych⁵ oraz rozmów przeprowadzonych z głównymi księgowymi banków centralnych ESBC. Przedstawione w opracowaniu rozważania, zarówno w kontekście teraźniejszości, jak i przeszłości, wzbogacają wiedzę z zakresu sprawozdawczości finansowej banku centralnego. Stanowią też nowatorskie koncepcje rozwiązań w tym zakresie o charakterze aplikacyjnym.

1. Obecny stan sprawozdawczości finansowej NBP

Problematykę sprawozdawczości banków centralnych przełomu XX i XXI wieku dobrze odzwierciedlił autor licznych opracowań na temat bankowości centralnej U. Bindseil (2004, s. 45), który wskazał, że: „Bilanse banku centralnego są zwykle przedstawiane w różnych publikacjach banku centralnego: raporty roczne (bilanse na koniec roku); załączniki statystyczne do biuletynów ekonomicznych; komunikaty prasowe, na przykład o częstotliwości tygodniowej. Brak międzynarodowych standardów dla banków centralnych skutkuje tym, iż format bilansów i praktyki księgowe będące podstawą ich sporządzenia nie są jednorodne. Aby lepiej zrozumieć szczegóły różnych pozycji, warto zapoznać się z rocznym raportem banku centralnego lub wszelkimi szczegółowymi dokumentami, które bank centralny mógł wydać.

⁴ Autorzy wykorzystali m.in. analizy przeprowadzone w ramach przygotowywania rozprawy doktorskiej [X. X., X.X.X.], napisanej w Kolegium Zarządzania i Finansów SGH, pod kierunkiem naukowym [X.X.].

⁵ W analizie uwzględniono Europejski Bank Centralny oraz banki centralne: Anglii, Argentyny, Brazylii, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Indii, Izraela, Japonii, Kanady, Norwegii, Rosji, Rumunii, RPA, Serbii, Sri Lanki, Szwajcarii, Szwecji, USA, Węgier.

Wszystkie publikacje banków centralnych, w tym zestawienia bilansowe, można zwykle znaleźć na stronach internetowych banków centralnych”.

Spostrzeżenia te odnoszą się również do sprawozdawczości finansowej polskiego banku centralnego. Należy mieć bowiem na uwadze, że informacje finansowe tworzone przez system informacyjny rachunkowości NBP, zanim w ogóle zaczęły być udostępniane opinii publicznej w sposób uregulowany przepisami prawa, miały różny zakres ujawnień, różną częstotliwość i wiele miejsc publikacji.

Pierwszym dokumentem, udostępnianym opinii publicznej, był bilans NBP, publikowany raz do roku w Dzienniku Urzędowym NBP od połowy lat 80. XX wieku⁶. Drugim był bilans NBP w ujęciu monetarnym przygotowywany przy współudziale rachunkowości, ale opracowywany i publikowany od lat 90. XX wieku przez statystykę. Był on prezentowany w ramach miesięcznej statystyki monetarnej i finansowej. Przedstawiał podstawowe kategorie należności i zobowiązań, a jego układ i sposób prezentacji informacji nie był dostosowany do wymagań przepisów z zakresu rachunkowości banku. Był natomiast dostosowany do wymagań MFW, a od początku XXI wieku do standardów Unii Europejskiej, co zapewniało jego porównywalność z informacjami krajowych banków centralnych ESBC. Bilans ten jest co miesiąc udostępniany na stronie internetowej NBP (Bilans Narodowego Banku Polskiego [ujęcie monetarne], 2021).

Kolejnym i jednocześnie najważniejszym dokumentem było obligatoryjne (tj. wymagane ustawą o NBP) roczne sprawozdanie finansowe NBP, obejmujące bilans, rachunek zysków i strat oraz informację dodatkową. Dokument ten, do którego sporządzenia zobligowany był Zarząd NBP, a do przyjęcia Rada Polityki Pieniężnej (RPP)⁷, był przedkładany Radzie Ministrów do końca kwietnia kolejnego roku obrotowego celem zatwierdzenia. Po tym przedłożeniu podlegał on publikacji wraz z opinią niezależnego audytora na stronie internetowej banku (Sprawozdanie finansowe NBP, 2021).

Następnym dokumentem sprawozdawczym, było obligatoryjne sprawozdanie z działalności NBP, sporządzane i uchwalane przez Zarząd NBP, a zatwierdzone przez RPP. W ciągu pięciu miesięcy od zakończenia roku budżetowego Prezes NBP przedstawiał to sprawozdanie Sejmowi. Zawierało ono informacje na temat: funkcjonowania organów NBP, polityki pieniężnej, działań na rzecz stabilności systemu finansowego, działalności emisyjnej, zarządzania rezerwami dewizowymi, działalności dewizowej, działań na rzecz systemu płatniczego, obsługi skarbu państwa, działalności badawczej, działalności statystycznej, działalności edukacyjnej

⁶ Wydawany przez Prezesa NBP Dziennik Urzędowy NBP był obligatoryjnym miejscem publikacji informacji tworzonej przez system rachunkowości NBP. To w nim publikowany był najpierw bilans NBP (od 1985 r.), a później rachunek zysków i strat banku (od 1997 r.). W praktyce te elementy sprawozdania finansowego NBP, były publikowane w dzienniku urzędowym w terminie później niż roczne sprawozdanie finansowe NBP.

⁷ Przyjęcie rocznego sprawozdania finansowego przez RPP ma na celu poinformowanie Rady o efektach realizacji celu i zadań NBP oraz ich wpływu na sytuację majątkową i finansową, ustaloną w oparciu o uchwalone przez RPP zasady rachunkowości. Istotną informacją dla RPP, w kontekście jej odpowiedzialności za politykę pieniężną, jest poziom wyniku finansowego, który będzie podlegał dystrybucji do budżetu.

i informacyjnej, działalności legislacyjnej, współpracy międzynarodowej oraz działalności wewnętrznej. Jeszcze w odniesieniu do sprawozdawczości NBP za 2019 rok jego integralną częścią było roczne sprawozdanie finansowe NBP, ujęte w formie załącznika. W 2020 roku dokonano modyfikacji sprawozdawczości finansowej NBP. Zamiast załączania (tj. osobno publikowanego rocznego sprawozdania finansowego) wprowadzono do sprawozdania z działalności NBP rozdział, zawierający przegląd sytuacji majątkowo-finansowej banku na dzień bilansowy. Przedstawiał on charakterystykę bilansu oraz rachunku zysków i strat NBP (np. kwestię asymetrii walutowej, relacje między bilansem a rachunkiem zysków i strat, strukturę nominalową pieniądza w obiegu), ułatwiającą analizę informacji finansowych banku, w połączeniu z obszarami jego działania (zarządzaniem rezerwami dewizowymi, prowadzeniem polityki pieniężnej, działalnością emisyjną). Materiał ten, mający charakter komentarza zarządu⁸, zawierał informacje, będące ogólnym spojrzeniem na sytuację majątkowo-finansową NBP za rok obrotowy 2020 w zestawieniu z informacjami za 2019 rok⁹. Jego celem było zaprezentowanie, jak realizacja celu i zadań banku wpływała na jego bilans i wynik finansowy oraz jakie czynniki oddziaływały na aktywa i pasywa oraz przychody i koszty banku. W dokumencie tym zaprezentowano po raz pierwszy w historii sprawozdawczości finansowej NBP, informację o rencie menniczej. Informacje te były komplementarne wobec opublikowanego na stronie internetowej rocznego sprawozdania finansowego¹⁰.

⁸ Komentarz zarządu, zwany także przeglądem operacyjnym i finansowym, raportem strategicznym czy materiałem dyskusyjnym i analitycznym zarządu, to raport uzupełniający sprawozdanie finansowe jednostki, dostarczający informacji na temat czynników wpływających na pozycję majątkową i finansową jednostki i mogących wpływać w przyszłości na zdolność jednostki do tworzenia wartości i generowania przepływów pieniężnych. IASB, podejmując działania zmierzające do zweryfikowania ustalonych w 2010 r. wskazówek, dotyczących komentarza zarządu podkreślał, że nie koncentrował się on na sprawach ważnych. Często zatraczał kluczowe informacje w dużej ilości informacji mniej istotnych. Zawierał zbyt dużo informacji ogólnych, a mniej informacji specyficznych, charakteryzujących jednostkę. Zawierał informacje fragmentaryczne, trudne do porównania z tymi ujętymi w sprawozdaniu finansowym. Więcej na temat komentarza zarządu, np. w dokumencie Rady ds. Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB): *Management Commentary, IFRS Practice Statement, Exposure Draft (ED/2021/6)*, IASB, May 2021, s. 4–5.

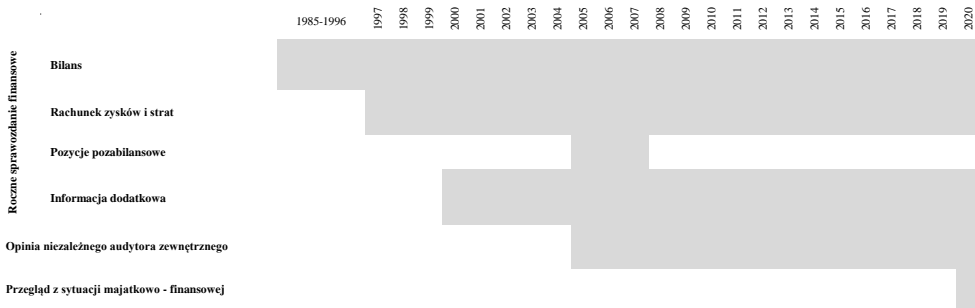
⁹ Przegląd przedstawiał niektóre informacje w szerszym horyzoncie, tj. w zestawieniu pięcioletnim (lata 2016–2020).

¹⁰ Publikacja w sprawozdaniu z działalności informacji tworzonych przez rachunkowość miała charakter ewolucyjny. W latach 2000–2004 sprawozdanie z działalności NBP zawierało tylko bilans i rachunek wyników NBP wraz z opisem zmian ich kluczowych pozycji. Natomiast do 2016 r. zawierało skrócone sprawozdanie finansowe NBP wraz ze sprawozdaniem niezależnego biegłego rewidenta na temat sprawozdania finansowego (do sprawozdań finansowych za lata 2011–2014, audytor wydawał dwie opinie do pełnego i do skróconego sprawozdania). Do 2019 r. zawierało ono już nie skrócone, ale pełne sprawozdanie finansowe NBP wraz z opinią niezależnego biegłego rewidenta. Od sporządzenia sprawozdania z działalności za 2020 r., zawierało ono syntetyczny, ale przekrojowy i obrazowy przegląd sytuacji majątkowo-finansowej NBP na dzień bilansowy.

Zarówno roczne sprawozdanie finansowe, jak też zawarty w sprawozdaniu z działalności NBP – przegląd z sytuacji majątkowo-finansowej (od 2020 r.), znalazły swoje miejsce w nieobligatoryjnym raporcie rocznym NBP. Ten publikowany dokument, o charakterze fakultatywnym¹¹, był w zakresie zawartości informacji bardzo zbliżony do obligatoryjnego sprawozdania z działalności NBP. Zawierał dodatkowo tzw. „słowo wstępne” prezesa NBP, aneks statystyczny o szerszym zakresie informacji niż tylko wybrane dane makroekonomiczne i finansowe prezentowane załączeniu do sprawozdania z działalności oraz bilans NBP w ujęciu statystycznym („ujęciu monetarnym”).

Analiza zakresu oraz miejsca publikacji rocznych informacji finansowych NBP, wskazuje wyraźnie na ewolucyjność sprawozdawczości finansowej banku. Ewolucyjność ta przejawiała się zarówno w stopniowym rozszerzaniu zawartości prezentowanych informacji, to jest od bilansu, następnie rachunku zysków i strat, przez skrócone a później pełne sprawozdanie finansowe (w zakresie informacji dodatkowej¹²) wraz z opinią audytora, który je badał, po dodatkowe materiały o charakterze przekrojowym jak przegląd z sytuacji majątkowo-finansowej, jak też w większej „otwartości banku” na otoczenie w zakresie publikacji informacji. Zakres rocznych danych finansowych publikowanych przez NBP za lata 1985–2020 zaprezentowano na rysunku 1.

Rysunek 1. Zakres rocznych danych finansowych publikowanych przez NBP za lata 1985–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji publikowanych w Dz. Urz. NBP i sprawozdaniach z działalności NBP oraz na stronie www.nbp.pl.

¹¹ Ustawa o NBP z 1997 r. nie wymagała jego sporządzenia.

¹² Pierwotnie publikowana informacja dodatkowa zawierała informacje bardzo ogólne. Jednak w kolejnych latach zakres ujawnień był stopniowo rozszerzany m.in. o informacje na temat czynników kształtujących poszczególne pozycje bilansu oraz rachunku zysków i strat.

2. Możliwe impulsy zmian w sprawozdawczości finansowej banku

Ze studium literaturowego nad możliwymi kierunkami zmian sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw, można wysunąć wnioski, że powinna ona nadażać za potrzebami interesariuszy i dostosowywać się do zmieniającego się otoczenia¹³. Zmiany w niej mogą być związane ze wzrostem oczekiwań interesariuszy na skutek ciągle rosnącej grupy odbiorców sprawozdań finansowych, która może wykraczać poza podmioty dostarczające kapitał (docelowo może nim być całe społeczeństwo) i coraz większym zróżnicowaniem tych sprawozdań, z koniecznością zweryfikowania zawartości informacyjnej sprawozdań finansowych, ze zwiększeniem częstotliwości ich publikowania oraz z rozwojem technologii (FEE, 2015, s. 8–13). Mogą też je kształtować wymagania interesariuszy w zakresie uzyskiwania większej przejrzystości sprawozdań finansowych, a co za tym idzie rozszerzanie ich zakresu przez wzbogacanie danych liczbowych informacjami opisowymi oraz ujawnianiem informacji niefinansowych – integracja informacji finansowych z niefinansowymi (Samelak, 2011, s. 157). Mogą też wiązać się z potrzebami informacyjnymi dotyczącymi przyszłości przedsiębiorstwa (Kwiecień, 2008, s. 65), na co wskazywał już w latach 60. XX wieku Z. Messner (1967, s. 151–160), czy też z perspektywą coraz to większego rozszerzania zakresu rachunkowości (Gmytrasiewicz, 2003, s. I/B/8). Ewolucja sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw powinna być zatem skorelowana z potrzebami interesariuszy i zmieniającym się otoczeniem przedsiębiorstwa. Będą na nią wpływać przede wszystkim: wzrost liczby odbiorców informacji finansowej, rozszerzanie zakresu ujawnień, integracja informacji finansowych i niefinansowych oraz ujawnianie informacji na temat przyszłości przedsiębiorstwa.

Wymienione czynniki mogą również oddziaływać na sprawozdawczość finansową banku centralnego. Otwartość na otoczenie i reagowanie na jego potrzeby w zakresie informacji o działalności banku centralnego i efektach jego działań, może wyznaczać dalsze kierunki ewolucji sprawozdawczości finansowej NBP. Potrzeby informacyjne odbiorców są, obok polityki rachunkowości, główną determinantą zmian systemu informacyjnego rachunkowości banku centralnego. Stąd wydaje się, że rachunkowość będzie podążać w kierunku tworzenia coraz bardziej użytecznej informacji. Krąg interesariuszy ciągle bowiem się poszerza, a nurt zmian w rachunkowości wyznacza społeczeństwo ery informacji i wiedzy, a kierunkom

¹³ Jak wskazywała M. Bąk (2020, s. 89), krytyka, jaka pojawiała się pod adresem rachunkowości, koncentrowała się głównie na tym, że nie nadażala ona za potrzebami interesariuszy, gdyż przedmiot i sposób pomiaru stosowany przez nią nie były dostosowane do zmieniających się warunków jej otoczenia. Wydaje się zasadne, aby wspomniane aspekty krytyczne były uwzględniane w podejmowaniu decyzji odnośnie do przyszłości sprawozdawczości finansowej banku.

zmian przyświeca koncepcja społecznej odpowiedzialności¹⁴ i zrównoważonego rozwoju (Michalczyk, Mikulska, 2014, s. 198), a rachunkowość, wykorzystując coraz to nowsze technologie, powinna podążać w kierunku sprawozdawczości zintegrowanej¹⁵. Oznacza to, że sprawozdawczość finansowa może ewoluować równolegle z szeroko pojętym „raportowaniem banku”, dotyczącym jego działalności¹⁶. Pogląd ten może wskazywać, że sprawozdawczość finansowa banku centralnego, powinna iść w kierunku większej integralności i komplementarności z innymi sprawozdaniami i materiałami banku¹⁷. W dążeniu do „doskonalenia” swojej sprawozdawczości NBP powinien wykorzystać swój system informacji ekonomicznej. W ewolucji sprawozdawczości banku bowiem można byłoby uwzględnić materiały tworzone przez:

- 1) rachunkowość (roczne sprawozdanie finansowe, przegląd z sytuacji majątkowo-finansowej, plan finansowy);
- 2) statystykę (bilans płatniczy, międzynarodową pozycję inwestycyjną Polski oraz
- 3) analizy ekonomiczne (założenia polityki pieniężnej, sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej, raport o inflacji, projekcie inflacji, prognozy makroekonomiczne profesjonalnych prognostów, raport o stabilności systemu finansowego, raport o sytuacji na rynku nieruchomości, raport o obrocie gotówkowym, publiczne komunikaty, dotyczące działań banku zarówno bieżących, jak i przyszłych).

Informacje te powinny być integrowane z innymi, znajdującymi się np. w sprawozdaniu z działalności NBP oraz planie działalności banku na kolejne lata.

Publikowane przez bank liczne opracowania, mające charakter materiałów:

- 1) planistycznych (roczne założenia polityki pieniężnej, wieloletnie strategie polityki pieniężnej, plan działalności NBP na kolejne lata);
- 2) sprawozdawczych (sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej za dany rok, raporty o inflacji) oraz
- 3) analitycznych (raport o inflacji, raporty o stabilności systemu finansowego, projekcje inflacji i PKB, statystyczne biuletyny informacyjne),
mogłyby być poddane dokładnej analizie.

¹⁴ Idea społecznej odpowiedzialności znajduje w rachunkowości odzwierciedlenie w nowych koncepcjach zarówno pomiaru, jak też raportowania zorientowanego na dostarczanie pełnego obrazu sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa na podstawie połączonych informacji finansowych i niefinansowych, które umożliwią ocenę oddziaływania społecznego jednostki. Na temat społecznej odpowiedzialności rachunkowości zob. M. Łada (2016, s. 8).

¹⁵ W przypadku NBP sprawozdaniami, mającymi charakter raportów zintegrowanych, są: sprawozdanie z działalności, do sporządzania którego zobowiązuje bank ustawa o NBP oraz raport roczny, którego sporządzenie nie jest wymagane ustawą o NBP.

¹⁶ Na zależność między sprawozdawczością finansową a raportowaniem jednostki wskazuje w swoich rozważaniach na temat rocznego raportu przedsiębiorstwa (Samelak, 2013).

¹⁷ Wszystkie te raporty i materiały poza planem finansowym, podlegają publikacji na stronie internetowej banku: www.nbp.pl.

Integracja pozwoliłaby na wyeliminowanie niepotrzebnych powtórzeń oraz na wprowadzenie ewentualnych uzupełnień i powiązań (tzw. „cross-referencji”), a tym samym na realizację oczekiwań interesariuszy, dotyczących szerszego zakresu informacji¹⁸. Zapotrzebowanie na informacje zarówno retrospektywne (rzetelne, wiarygodne), jak i prospektywne (prognostyczne – szacunkowe) wynika z faktu, że pozwalają one na predykcję. Są więc niezbędne do wyborów i realizacji długookresowych zamierzeń (strategii biznesu) i stanowią podstawę do oceny rozwoju organizacji gospodarczej (Kwiecień, 2015).

3. Sprawozdawczość finansowa NBP w przyszłości

W aspekcie powyższych rozważań rodzi się pytanie, jaka powinna być sprawozdawczość finansowa NBP w przyszłości. Podłożem do naszkicowania jej przyszłego kształtu, może być eksploracja możliwych czynników ewolucji sprawozdawczości finansowej oraz pogląd, że sprawozdawczość finansowa powinna, wpisywać się w cały kontekst polityki informacyjnej banku¹⁹.

Zmiany w sprawozdawczości finansowej NBP powinny być poprzedzone zdefiniowaniem potencjalnego odbiorcy tych informacji, co pozwala uzyskać właściwy i optymalny poziom ujawnień²⁰. W przypadku NBP głównymi interesariuszami są Sejm, Ministerstwo Finansów, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, EBC, inne banki centralne, banki komercyjne, Główny Urząd Statystyczny, Eurostat, szeroko rozumiany świat nauki i mediów, instytucje finansowe oraz inwestorzy. Jednak biorąc pod uwagę pojawiające się w literaturze przedmiotu trendy i oczekiwania w zakresie sprawozdawczości, a szczególnie pogląd o rozszerzającym się

¹⁸ Źródłem takiego poglądu można doszukiwać się chociażby w wynikach badań nad oczekiwaniami interesariuszy w zakresie komunikacji na rynku finansowym, przeprowadzonych przez D. Dziawgo (2011, s. 93). Badania te wskazywały, że inwestorzy oczekują i wymagają szybszych, coraz bardziej szczegółowych informacji. W obszarze ich oczekiwań pojawiają się też informacje dotyczące przyszłości, w tym prognozy, odnośnie do znaczących obszarów działalności podmiotu. Niedosyt informacji nie jest więc związany z zawartością sprawozdań finansowych, lecz dotyczy m.in. potrzeb informacyjnych w zakresie strategii firmy, ujawnienia elementów kluczowych dla realizacji zamierzeń przedsiębiorstwa wraz z analizą ich wrażliwości, szeroko rozumianych niematerialnych generatorów wartości firmy czy komentarzy kierownictwa o działalności jednostki.

¹⁹ Przez politykę informacyjną banku autorzy rozumieją prowadzoną planowo oraz systematycznie działalność banku, która polega na komunikowaniu się z jego otoczeniem w celu przekazywania i pozyskiwania informacji (tj. tworzenia, wykorzystywania, gromadzenia i przekazywania informacji).

²⁰ Kwestię zdefiniowania potencjalnego odbiorcy podkreślali E. Śnieżek i M. Wiatr (2012, s. 45–63). Autorzy wskazywali, że aby „uzyskać właściwy i optymalny poziom ujawnianych informacji oraz zadbać o ich jakość należy zdefiniować potencjalnego odbiorcę tych informacji, określić cel ujawnień informacji oraz określić, które z informacji powinny zostać ujawnione”.

gronie odbiorców informacji i ich oczekiwań, można przypuszczać, że grono odbiorców informacji prezentowanych przez NBP, również może się rozszerzać i może obejmować odbiorców niezwiązanych z systemem finansowym²¹. Biorąc pod uwagę status banku centralnego, jako instytucji publicznej, można powiedzieć, że odbiorcą informacji stanie się całe społeczeństwo²². Dlatego też sposób prezentacji informacji finansowych powinien być bardziej egalitarny (bardziej dostępny). W związku z tym sprawozdawczość powinna być pozbawiona wymaginowanego i sztucznego języka. Język powinien być prosty w formie i jasny, zarówno w opisie zdarzeń, jak też ich przyczyn, skutków i następstw. Pozwoli to m.in. redukować czas poświęcany na analizę informacji finansowych banku.

Bilans banku, czyli określone prawem zestawienie aktywów i pasywów (nazw pozycji) i liczb wskazujących ich wartość, jest wyrazem obiektywizmu rachunkowości w spojrzeniu na bank. Ale informacje z bilansu o aktywach i pasywach, opatrzone komentarzem (narracją), zaprezentowane w informacji dodatkowej, mogą zawierać elementy subiektywizmu osoby sporządzającej to sprawozdanie. Przez odpowiedni dobór wyrazów i treści oraz stosowne ich „wpisanie” w kontekst wypowiedzi, mogą ukierunkowywać percepcję i sposób interpretowania zdarzeń (narzucanie interpretacji)²³. Zatem wydaje się, że w przyszłej sprawozdawczości finansowej najważniejsze powinno być przedstawienie analitycznych danych liczbowych i informacji o czynnikach (przyczynach) wpływających na zmianę pozycji bilansowych i pozabilansowych oraz rachunku zysków i strat (tj. faktów bez nadmiernych komentarzy o charakterze interpretacyjnym). Rachunkowość powinna zatem dążyć do budowania w swoich materiałach efektywnej konstrukcji narracji, szczególnie w rocznym sprawozdaniu finansowym. Przez efektywną konstrukcję narracji autorzy niniejszego opracowania rozumieją taki sposób przedstawiania zdarzeń (opowiadania o nich), w określonym porządku czasowym i przyczynowo skutkowym, który będzie prowadził:

- 1) bezpośrednio – do odpowiednich ujawnień i uzyskania większej przejrzystości informacji, a tym samym lepszego zrozumienia przez interesariuszy zdarzeń i ich istoty oraz
- 2) pośrednio – do skutecznego zarządzania przez bank centralny oczekiwaniami rynku.

²¹ W tym miejscu warto wspomnieć, że w celu zachowania cech jakościowych głównie użyteczności, rachunkowość zamiast oczekiwać na „naciski” interesariuszy, odnośnie do nowych potrzeb informacyjnych, powinna poddawać się okresowej „autoweryfikacji”. Oznacza to, że powinna dążyć do uzyskiwania zgodności pomiędzy już istniejącymi rozwiązaniami a pojawiającymi się informacjami o zmianach w otoczeniu i możliwymi oczekiwaniami interesariuszy (uwzględnienie nadchodzących zmian). Pozwoli to jej na zachowanie statusu systemu wiarygodnego i użytecznego.

²² Warto przytoczyć pogląd wyrażony przez ekonomistów F. D’Acunto i M. Webera, którzy w reakcji na inflację, jaka wystąpiła na przełomie 2021 i 2022 r., wskazali, że władza monetarna powinna mówić wprost do ludzi, a nie tylko ekspertów i rynków (Woś, 2022, s. A 32).

²³ Interpretacja narzucona przez autora tekstu sprawozdania może nosić pewne cechy propagandy i manipulacji informacją.

Podobne poglądy na temat skuteczności komunikacji, która może pomóc bankom centralnym w zarządzaniu oczekiwaniami gospodarstw domowych oraz przekonaniem uczestników rynku w kontekście polityki pieniężnej, wyrażali również inni autorzy (D'Acunto i in., 2020, s. 22).

Przyjmując założenie, że w niedalekiej przyszłości będzie występować zjawisko postępującego egalitaryzmu rachunkowości²⁴, to wymagane będzie przedstawianie, w sposób uproszczony, całego kontekstu zdarzenia wraz z jego wpływem na bilans i rachunek wyników banku. Społeczeństwo powinno wiedzieć: ile kosztuje utrzymywanie przez bank centralny stabilnego poziomu cen, ile kosztuje utrzymanie stabilności finansowej, jakie są utracone korzyści utrzymywania na potrzeby zapewnienia płynności płatniczej kraju rezerw dewizowych w bezpieczniejszych, ale mniej dochodowych instrumentach. Obecnie rachunkowość osobno opisuje, jakie zdarzenia wpłynęły na określone pozycje bilansu oraz rachunku zysków i strat. Wydaje się jednak, że powinna również zaprezentować je w sposób kompleksowy, tj. równocześnie przedstawić informację o wpływie kluczowego zdarzenia gospodarczego na daną pozycję aktywów i pasywów jak też związane z nim przychody lub koszty (przedstawić „konkluzję” zdarzenia, jego „obrachunek”).

Problemem w budowaniu efektywnej konstrukcji narracji może być oczywiście dostępność komparatywnych informacji. Jej celem byłoby budowanie wiedzy u interesariusza (którym jest społeczeństwo). Brak określonej informacji prowadzi bowiem do bazowania na wiedzy innych i przyjmowania postrzegania rzeczywistości gospodarczej przez pryzmat innej osoby (z całym subiektywizmem jej oceny). To z kolei może oznaczać, że w przypadku manipulowania informacją przez innych, interesariusz nieposiadający odpowiednich informacji, może przyjąć kłamstwo (zafałszowany obraz) za coś prawdziwego.

W przypadku NBP budowanie efektywnej konstrukcji narracji może, po części, wspomagać stworzony przez banki centralne ESBC ujednolicony system ujawnień informacji. Natomiast w odniesieniu do sprawozdawczości banków centralnych opartej na reżimie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), może ją wspierać opracowany w 2020 roku pod auspicjami MFW dokument *A central bank's guide to IFRS* (Wytenburg i in., 2020, s. 15–129), który zawiera propozycje zredagowanych not sprawozdania finansowego.

W aspekcie możliwego rozszerzania się kręgu odbiorców informacji tworzonych przez rachunkowość NBP oraz wzrostu zakresu ujawnień, chęć uzyskania większej przejrzystości zderzać się będzie z pragmatyzmem. Wynika to z faktu, że sprawozdawczość finansowa może zawierać informacje, które mogłyby implikować określone reakcje rynku finansowego, np. niepożądane zachowania inwestorów czy klientów banków komercyjnych. Dotyczą one generalnie pełnienia przez bank centralny funkcji „banku banków”, gdzie bank centralny występuje w charakterze „pożyczkodawcy ostatniej instancji” dla banków o zagrożonej sytuacji finansowej.

²⁴ Oznacza to, że odbiorcą informacji finansowej banku może być już nie tylko elitarna grupa odbiorców (analitycy finansowi) lecz całe społeczeństwo.

wej²⁵. Dlatego bank centralny w przypadku comiesięcznej publikacji bilansu²⁶ musi pamiętać, że ujawnianie informacji o udzielanej pomocy bankowi krajowemu w postaci kredytu refinansowego, może wpłynąć na gwałtowną zmianę ceny jego akcji. Stąd ujawnianie informacji powinno być poprzedzone analizą zakresu i terminu ujawnień oraz być zbieżne z terminem publikacji informacji przez zagrożony bank. W przypadku banku centralnego zakres ujawnień, nawet jeżeli jest on oczekiwany przez odbiorców, jest ograniczony tajemnicą prawnie chronioną (np. w postaci tajemnicy bankowej oraz tajemnicy świadczenia usług płatniczych). Przykładem stosowania takich ograniczonych ujawnień w sprawozdaniu finansowym jest Bank Anglii (Bank of England – BoE), który mimo stosowania MSSF wyraźnie wskazuje na brak stosowania wymaganych ujawnień w zakresie prezentowania pozycji aktywów, dotyczących udzielonych pożyczek, jak też szczegółowych informacji dotyczących rachunku zysków i strat (BoE, 2022, s. 117–118).

Kreśląc przyszły obraz sprawozdawczości finansowej NBP można byłoby odwołać się do doświadczeń środowiska naturalnego i dokonać pewnych analogii. Być może rachunkowość będzie czerpała z doświadczeń przyrody, gdzie organizmy mają zdolność dostosowawczą do zmieniającego się środowiska naturalnego, tworząc hybrydy z innymi gatunkami²⁷. Dokonując odniesienia tego fenomenu do rachunkowości można przyjąć, że w przyszłości, w ramach działań dostosowawczych do otoczenia, może nastąpić „hybrydyzacja” rachunkowości. Najogólniej zjawisko to, które autorzy proponują określać terminem „rachunkowość hybrydowa”²⁸, warto byłoby scharakteryzować jako możliwość jednoczesnego tworzenia przez system informacyjny rachunkowości kluczowych raportów sprawozdawczych (bilansu, rachunku zysków i strat) według różnych zasad rachunkowości i w różnych walutach, nie tylko w jednej walucie (walucie sprawozdawczej)²⁹. W przypadku

²⁵ Ujawnienie informacji na temat kredytów czy pożyczek udzielonych bankowi komercyjnemu znajdującemu się w trudnej sytuacji finansowej, nawet bez podawania jego nazwy, mogłoby podważać zaufanie publiczne zarówno do samego banku jak też do systemu finansowego. Mogłoby też wywołać niepożądaną reakcję klientów banku i gwałtowne wycofywanie z niego środków pieniężnych, a tym samym jeszcze pogarszać jego sytuację.

²⁶ W przypadku NBP, gdzie nie ma obowiązku sporządzania sprawozdawczości śródrocznej, a publikowany comiesięcznie bilans był sporządzany w sposób zagregowany na potrzeby statystyki monetarnej, takie zagrożenie nie powinno było wystąpić.

²⁷ Zdaniem prof. J. Malleta, biologa z University College London, hybrydy z innymi gatunkami tworzy ok. 10% gatunków zwierząt (Stradowski, 2020).

²⁸ Autorzy nie mają tu na myśli spotykanego w przestrzeni medialnej określenia „księgowość hybrydowa”, które jest używane w odniesieniu do prowadzenia ksiąg rachunkowych zarówno przez biuro rachunkowe, jak też w określonym zakresie przez samo przedsiębiorstwo, np. <https://rachunkowoscspolki.pl/ksiegowosc-hybrydowa/>; <https://e-biznes.pl/czym-ksiegowosc-hybrydowa?k=wp&r=2017>.

²⁹ Np. bank centralny Węgier, który stosuje własne zasady rachunkowości, w okresie, gdy kraj ten korzystał z pożyczek MFW, bank był zobligowany do prezentowania w swoim sprawozdaniu finansowym informacji o podstawowych wielkościach dotyczących bilansu i wyniku finansowego również według zasad rachunkowości Eurosystemu (MNB, 2012, s. 91–93).

NBP mogłoby to oznaczać sporządzanie raportów np. na podstawie wytycznych rachunkowości EBC, które byłyby zasadami wiodącymi i to na ich podstawie byłby określany wynik finansowy do podziału oraz na bazie np. MSSF³⁰, czyli zasadach pomocniczych, które byłyby wykorzystywane na potrzeby porównawcze³¹. Stworzenie takiego dualnego systemu sprawozdawczości finansowej, dla zwiększenia wartości informacyjnych raportowania finansowego, wymagałoby odpowiedniej rekonfiguracji systemu informacyjnego rachunkowości banku, stosownej jego organizacji (elastyczność ewidencji) oraz poniesienia kosztów unowocześnienia informatycznych systemów księgowych. Wydaje się to być trudne, ale możliwe do realizacji w dobie coraz większej informatyzacji rachunkowości.

Ponadto, dla lepszego zrozumienia informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym, może nastąpić potrzeba powołania się i prezentowania informacji tworzonej przez statystykę i analizy ekonomiczne. Następstwem tego może być połączenie informacji, tworzonych przez te podsystemy i ich wzajemne uzupełnianie się, co może podnieść ich przydatność i wartość informacyjną³². Umożliwić to może mechanizm „cross-referencji”.

Opracowanie systemu rachunkowości hybrydowej, jak też zasilanie sprawozdawczości finansowej informacjami z innych podsystemów systemu informacji ekonomicznej banku, prowadziłyby do stworzenia zróżnicowanej sprawozdawczości finansowej, którą autorzy proponują określać terminem „sprawozdawczość mozaikowa”. Stworzenie sprawozdawczości mozaikowej powinno być jednak poprzedzone procesem izomorfizmu informacji. Pozwoliłoby to na uniknięcie chaosu terminologicznego, związanego z tendencją do uwspólniania znaczenia niektórych pojęć. Brak jednoznaczności określeń, używanych przez składowe systemy informacji ekonomicznej banku, mogłoby budzić w konsekwencji trudności przy podejmowaniu decyzji. Problemem bowiem w tworzeniu przydatnej informacji przez system informacji ekonomicznej banku, którego istotnym elementem są statystyka i rachunkowość³³, może być nie tylko różnorodność pojęć, ale też ich wieloznaczność.

³⁰ Przeprowadzona analiza rocznych sprawozdań finansowych i raportów wybranych banków centralnych za lata 2019–2020 potwierdza, że do banków stosujących MSSF lub bazujących na MSSF, należały banki centralne: Anglii, Brazylii, Bułgarii, Chorwacji (do 2020 r.), Kanady, Norwegii, Serbii, Sri Lanki, Rosji i RPA.

³¹ Wartością dodaną dla odbiorcy informacji byłoby pokazanie np. jaki jest poziom wyniku finansowego czy kapitału własnego według wytycznych rachunkowości EBC, a jaki według MSSF. Ponadto, mając na uwadze różnice i problemy ze stosowaniem MSSF przez banki centralne, cennymi informacjami mogłoby być ujęcie w raporcie sprawozdawczym informacji na temat odstępstw od stosowania MSSF, wynikających z specyfiki banku centralnego.

³² Na przykład pokazanie sumy bilansowej NBP na tle sumy bilansowej systemu bankowego czy też wartości pieniądza w obiegu na tle PKB.

³³ W ocenie autorów w przyszłości w odniesieniu do obu podsystemów informacyjnych banku, może dochodzić do próby inkorporacji rachunkowości przez statystykę, szczególnie w zakresie raportowania finansowego. Dlatego rachunkowość, aby utrzymać swoją odrębność, powinna zwiększyć użyteczność i dostępność informacji finansowej.

To z kolei może prowadzić do błędnych wniosków i decyzji. Dlatego powinno dążyć się do ujednoznacznienia – tam, gdzie jest to możliwe – pojęć. Analizując informacje finansowe NBP, prezentowane w raportach i sprawozdaniach rocznych, napotyka się na wieloznaczność terminów. Na przykład termin „rezerwy” może odnosić się do wykazywanych po stronie pasywów – rezerwy obowiązkowej banków, rezerwy na pokrycie ryzyka kursowego, rezerw na przyszłe zobowiązania, a jednocześnie do wykazywanych w aktywach – rezerw dewizowych banku. Innym przykładem jest opisywanie aktywów w walutach obcych. Używane w statystyce pojęcie oficjalnych aktywów rezerwowych, w rachunkowości oznaczają posiadane przez bank aktywa: złoto monetarne, transzę rezerwową w MFW, pożyczki udzielone MFW, rachunki bieżące i lokaty w walutach obcych za granicą, zagraniczne papiery wartościowe, lokaty terminowe w walutach obcych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu dłużnych papierów wartościowych oraz zapas walut obcych. W aspekcie ujednoznacznienia istotna wydaje się być rola rachunkowości banku. Z racji na kompleksowy nadzór nad tworzeniem informacji (od momentu jej „wejścia” do „wyjścia” podlega ona atestacji), powinna ona wyznaczać trendy w kwestii nazewnictwa pozycji aktywów i pasywów oraz przychodów i kosztów dla całego systemu informacji ekonomicznej banku. Pozwoli to na uzyskanie spójności i jednolitości języka przekazu.

Prowadząc rozważania na temat przyszłej sprawozdawczości finansowej NBP, nie sposób pominąć zagadnienia tzw. „rachunkowości partycypacyjnej”, która jest współtworzona przez interesariuszy podmiotu gospodarczego³⁴. Jest ona narzędziem komunikacji pomiędzy interesariuszami życia gospodarczego (dwustronna komunikacja), zapewniającym m.in. raportowanie na żądanie³⁵. Pozwala ona na tworzenie lub współtworzenie raportów sprawozdawczych przez odbiorców informacji finansowej. Mieliby oni wówczas wpływ na zakres merytoryczny tych raportów, odpowiadający ich oczekiwaniom i zapotrzebowaniu. W konsekwencji rachunkowość partycypacyjna może przyczynić się do ograniczenia subiektywizmu interpretacyjnego, narzuconego przez osoby odpowiedzialne za sporządzanie sprawozdań finansowych i przełamania „monopolu” na interpretację zjawisk gospodarczych („prawdę objawianą”), narzuconą w sprawozdaniach finansowych. Tym samym zapewni realizację idei dwóch obrazów. W końcowym bowiem efekcie uzyskuje się dwa obrazy tej samej rzeczywistości gospodarczej, tj. obraz ze sprawozdania finansowego (wizja jednostki gospodarczej) oraz indywidualny obraz

³⁴ Zob. R. Napiecek (2015) oraz M. Kowalczyk, R. Napiecek (2021, s. 26–33).

³⁵ Rachunkowość partycypacyjna znajduje swoje odzwierciedlenie również w innych obszarach rachunkowości. W księgowości wykorzystywana jest np. w elektronicznej wymianie dokumentów, gdzie następuje zasilenie systemu rachunkowości jednostki danymi o transakcjach bezpośrednio przez kontrahenta. W rachunku kosztów np. w koncepcji otwartych ksiąg rachunkowych (*open book accounting*), co umożliwia bezpośredni dostęp do informacji z zakresu rachunkowości zarządczej użytkownikom wewnętrznym i zewnętrznym. Natomiast w zakresie sprawozdawczości finansowej pozwala na realizację tzw. „koncepcji ciągłego audytu” (*continuous auditing*).

stworzony dzięki percepcji interesariusza sprawozdania (wizja odbiorcy informacji). Ponadto rachunkowość partycypacyjna pozwoliłaby na dopasowanie sprawozdawczości finansowej pod konkretnego odbiorcę. Przykładami wykorzystania koncepcji raportowania na żądanie, są już funkcjonujące hurtownie danych (*data warehouse*) w MFW³⁶, EBC³⁷ czy też amerykańskim Fed³⁸. Pozwalają one użytkownikom na tworzenie zindywidualizowanych raportów, zgodnie z zapytaniami interesariuszy. Dzięki sprawozdawczości na żądanie, w rachunkowości banku centralnego może nastąpić odejście od jednostronnego przekazu informacji na rzecz bezpośredniej komunikacji z otoczeniem. Rachunkowość nie będzie „wystawiała” *vis a vis* interesariuszy „niemego interlokutora” w postaci rocznego sprawozdania finansowego. Zacznie prowadzić z interesariuszami interaktywny dialog w postaci ciągłej, zindywidualizowanej, elastycznej sprawozdawczości (indywidualizacja sprawozdawczości). Dzięki temu system informacyjny rachunkowości NBP może nabrać na swój sposób pewnego „konwersacyjnego stylu” i uzyskać jeszcze większą przejrzystość. Tym samym zastosowanie raportowania bezpośredniego, będzie wyrazem demokratyzacji rachunkowości.

Jednak, aby rachunkowość NBP uzyskała wyższą użyteczność, będzie musiała być otwarta na tzw. nowinki techniczne. Pogląd ten wynika chociażby z raport Banku Rozliczeń Międzynarodowych na temat przyszłości bankowości centralnej, w którym wskazano, że jest ona nierozzerwalnie związana z innowacjami (IFC Report No 10, 2020). Stąd, jeżeli oczekiwania wobec rachunkowości mają charakter ciągle niezaspokojonych potrzeb, to można będzie rozważyć zaangażowanie sztucznej inteligencji w systemie informacyjnym rachunkowości. Pojawianie się coraz większej ilości danych oraz coraz to większych mocy obliczeniowych skłania do poglądu, że wykorzystanie modeli ciągłego uczenia się, które zawierają samouczące się algorytmy i potrafią reagować na permanentnie zmieniające się scenariusze, wydaje się realne również w odniesieniu do sprawozdawczości NBP. Wpływ technologii big data, *chatbot* (asystent głosowy)³⁹, może zapewnić – wspomniane już – tworzenie raportów opierając się na różnych oczekiwaniach (rachunkowość hybrydową, sprawozdawczość mozaikową). Zastosowanie narzędzi multimedialnych, infografiki, interaktywnych wykresów i atrakcyjnej wizualizacji, nadających dynamizmu raportom, zwiększy zainteresowanie czytelnika sprawozdaniem. Wykorzystanie hiperłączy jako sposobu komunikacji między bilansem, rachunkiem zysków i strat a informacją dodatkową oraz innymi raportami banku, ułatwi nawigację po treści sprawozdań finansowych i niefinansowych. Korelacja danych ogólnych z danymi szczegółowymi oraz informacji finansowych

³⁶ Zob. <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/query.aspx>

³⁷ Zob. <https://sdw.ecb.europa.eu/>

³⁸ Zob. <https://www.federalreserve.gov/releases/h41/>

³⁹ Można sobie wyobrazić, że dzięki wykorzystaniu tej technologii menedżer rano, po nocnym przetwarzaniu informacji i danych, skieruje do asystenta głosowego zapytanie o aktualną sumę bilansową czy wynik finansowy, ewentualnie zapytanie na temat szacunku wyniku finansowego na koniec roku. Wówczas zamiast raportu w formie papierowej czy elektronicznej otrzyma głosowy raport finansowy.

i niefinansowych przez wykorzystanie „cross-referencji”, może dać użytkownikowi sprawozdania poczucie spójności prezentowanych informacji.

W tym aspekcie trudno nie wspomnieć o technologii łańcucha bloków (*block-chain*), której założenia oparte są na integralności danych oraz integralności behawioralnej, dzięki którym system zachowuje się zgodnie z przeznaczeniem, jest wolny od błędów logicznych i zapewnia bezpieczeństwo (tj. ogranicza dostęp do danych i funkcjonalności), przyznając uprawnionym użytkownikom (Drescher, 2021, s. 15–16). Technologia ta jest oparta na idei kryptograficznego łączenia bloków danych i jest uznawana za najbardziej rozpowszechnioną implementację systemu ewidencji rozproszonej oraz za powszechną platformę wymiany danych (Kowalczyk, Napieček, 2021, s. 37–38). W projektowaniu przyszłych rozwiązań z zastosowaniem sztucznej inteligencji w rachunkowości istotną rolę powinien odgrywać człowiek. W relacji *Human – Computer Interaction* (HCI) bowiem użytkownik i jego perspektywa postrzegania w procesie rozwiązywania problemów powinny być brane pod uwagę, co pozwoli zaprojektować przemyślane rozwiązania (Stembert, Harbers, 2019). „Nie da się dokładnie przewidzieć, w jaki sposób zmiany technologiczne (coraz powszechniejsze stosowanie urządzeń mobilnych, big data czy inne kluczowe zjawiska) wpłyną w przyszłości na sprawozdawczość przedsiębiorstw, ale wydaje się wysoce prawdopodobne, że ich skutki będą znaczące” (Przyszłość sprawozdawczości przedsiębiorstw, 2015, s. 7).

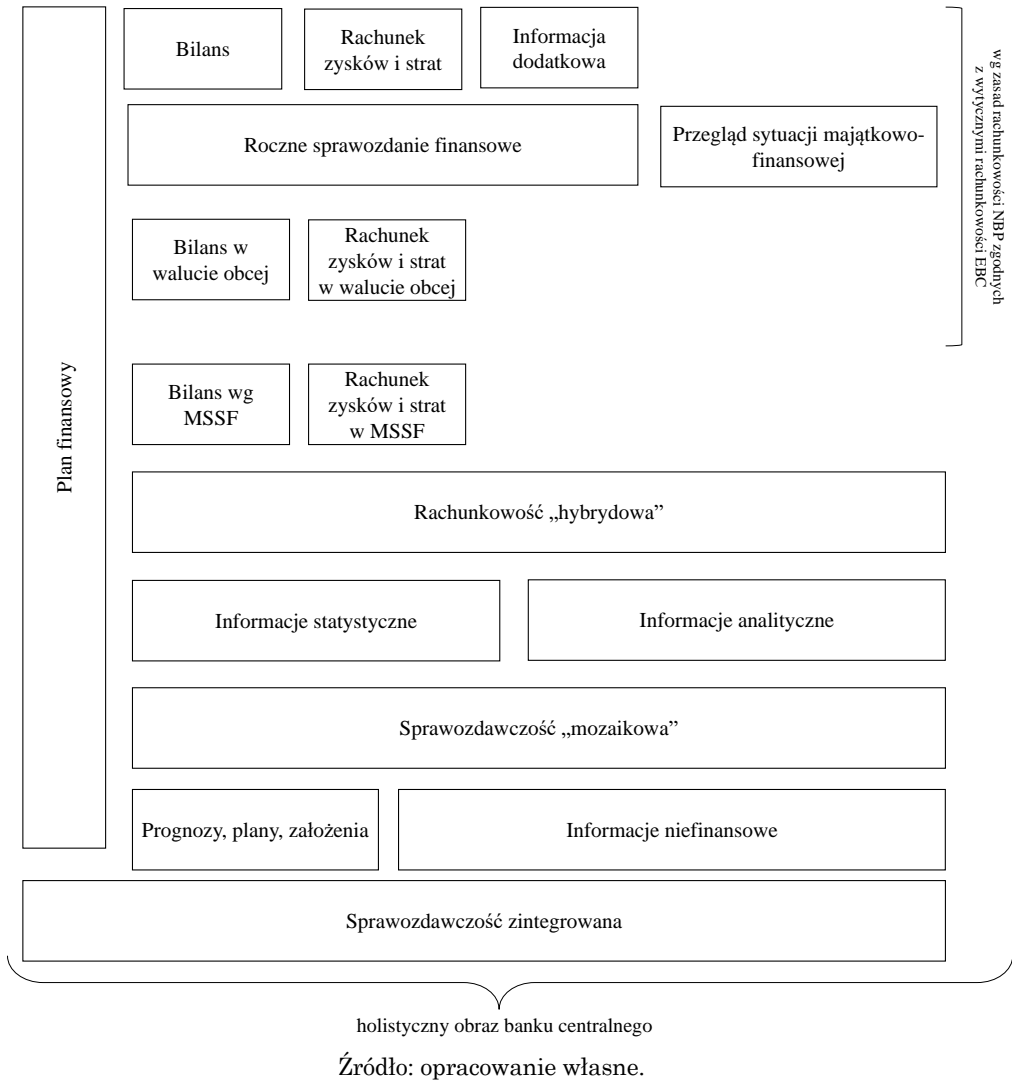
Prowadząc dyskurs nad przyszłą sprawozdawczością finansową NBP, nie sposób pominąć zagadnienia tzw. „klucza księgowego”, narzędzia stosowanego w systemach finansowo-księgowych, w których prowadzone są księgi rachunkowe przedsiębiorstw. Narzędzie to wykorzystywane było i jest przez system informacyjny rachunkowości NBP. Najogólniej mówiąc, klucz księgowy to konto analityczne, na którym dokonywany jest szczegółowy zapis księgowy według z góry określonej systematyki. Klucz księgowy składa się z kilku segmentów, a każdy z segmentów, ujętych w strukturze klucza, posiada słownik zawierający zestaw dopuszczalnych wartości (informacji). Ponieważ podstawowym segmentem klucza jest konto syntetyczne (konto księgi głównej) i jest to segment wspólny dla księgi głównej i ksiąg pomocniczych („element spinający dane”), można powiedzieć, że klucz księgowy, to konto syntetyczne uzupełnione o dodatkowe, szczegółowe informacje (segmenty z wartościami słownikowymi precyzującymi informację i nadającymi jej cech szczególne). Koncepcja klucza księgowego pozwala z jednej strony na bardzo szczegółowy zapis operacji gospodarczych w księgach rachunkowych, z drugiej zaś na tworzenie szczegółowych informacji finansowych w różnych przekrojach informacyjnych. Narzędzie to, zostało wprowadzone do systemu informacyjnego rachunkowości NBP od 2004 roku wraz z przyjęciem zasad zgodnych z wytycznymi rachunkowości EBC. Od początku celem było ułatwienie sporządzania sprawozdawczości finansowej NBP, również tej na przyszłe potrzeby EBC. Niewątpliwym atutem klucza księgowego jest elastyczność tworzenia wieloprzekrojowych informacji, np. w odniesieniu do dłużnego papieru wartościowego, podział informacji m.in. na rodzaj instrumentu, walutę, w której określony jest jego nominal, kraj emitenta, termin wykupu papieru, nazwę emitenta. Ponadto narzędzie to daje możliwości rozbudowywania zapisu księgowego o kolejne bardziej szczegółowe informacje

(poprzez wprowadzenie dodatkowych segmentów), co powinno pozwolić systemowi informacyjnemu rachunkowości NBP realizować przyszłe oczekiwania interesariuszy.

W rozważaniach na temat możliwych kierunków dalszej ewolucji sprawozdawczości finansowej banku, zasadne wydaje się odniesienie do zagadnienia, jak ona powinna wpisywać się w całą politykę informacyjną banku. Jak wspomniano, pewną formę sprawozdawczości zintegrowanej pełnią w NBP dwa sprawozdania, tj. obligatoryjne sprawozdanie z działalności i fakultatywny raport roczny, zasilane informacjami finansowymi z rachunkowości banku. Zatem odnosząc tę sytuację do omawianej w literaturze przedmiotu koncepcji raportowania *Core & More*⁴⁰ można powiedzieć, że z punktu widzenia rachunkowości rolę raportów podstawowych (*Core*) pełni sprawozdanie z działalności i raport roczny a załączane do tych dokumentów produkty rachunkowości – roczne sprawozdanie finansowe i przegląd z sytuacji majątkowo-finansowej, wraz z innymi dokumentami, pełnią rolę raportów szczegółowych (*More*). Zdaniem autorów można byłoby rozważyć rezygnację z opracowywania dwóch dokumentów o bardzo zbliżonej zawartości (sprawozdania z działalności i raportu rocznego) na rzecz jednego dokumentu, któremu nadano by status dokumentu głównego (*Core*). Dokument ten, który powinien mieć charakter sprawozdania z przeszłości z wnioskami na przyszłość, mający *de facto* informować czytelnika o tym, jaki jest finansowy efekt założeń i prognoz przyjętych przez bank, mógłby być stworzony np. według w jednej z dwóch koncepcji – to jest w układzie „od efektu do założeń” lub „od założeń do efektu”. Zatem jeżeli przy opracowywaniu nowej koncepcji raportu głównego przyjęłoby się, że będzie on bazował na koncepcji „od efektu do założeń”, to można przyjąć, że osią rozważań, wokół której prowadzony będzie dyskurs o działalności NBP, byłby przegląd sytuacji majątkowo finansowej banku (produkt rachunkowości). Przegląd ten omawia syntetycznie obszary działania banku centralnego, związane przede wszystkim z zarządzaniem rezerwami dewizowymi, prowadzeniem polityki pieniężnej, działalności emisyjnej oraz koszty działania i amortyzacji z perspektywy finansowej całego banku, mógłby być punktem głównym (materiałem referencyjnym), który odwoływałby się do dokumentów opisujących szczegółowo poszczególne obszary banku (funkcje banku). Na przykład, omawiając politykę pieniężną wskazywałby, jaki był efekt finansowy prowadzonej polityki pieniężnej i odwoływałby się do sprawozdania z polityki pieniężnej, a te z kolei do założeń polityki pieniężnej. Oczywiście należałoby zapewnić relacyjność raportu *Core* i dokumentów szczegółowych *More*, z rocznym sprawozdaniem finansowym banku. Chociaż przyjęcie takiego konceptu wymagałoby szerokich zmian w całej sprawozdawczości NBP, to mogłoby ułatwić tworzenie całościowego obrazu banku⁴¹. Możliwy zakres przyszłej sprawozdawczości finansowej NBP został zaprezentowany na rysunku 2.

⁴⁰ Szerzej na temat tej koncepcji w FEE (2015) oraz K. Mazurkiewicz (2020, s. 104–113).

⁴¹ W procesie tworzenia raportu *Core*, autorzy dostrzegają istotną rolę pracowników banku, sporządzających roczne sprawozdanie finansowe. Połączenie ich przekrojowej wiedzy na temat efektów realizacji celu i zadań banku z wiedzą pracowników odpowiedzialnych za poszczególne obszary działalności jakie miałyby być opisane w raporcie głównym, pozwoli zapewnić np. spójność języka przekazywanych informacji.

Rysunek 2. Zakres przyszłej sprawozdawczości finansowej NBP

Wnioski

Reasumując rozważania na temat przyszłej sprawozdawczości finansowej NBP, poprzedzone m.in. studium literaturowym nad przyszłością sprawozdawczości przedsiębiorstw, jak też studium indywidualnego przypadku NBP, można wnioskować, że dalsza jej ewolucja będzie postępować w kierunku większej transparentności banku centralnego. Będzie się to przejawiać w zwiększeniu zakresu ujawnień informacji, przy jednoczesnym upraszczaniu jej przekazu. Zdaniem autorów

będzie następowała dalsza integracja sprawozdawczości finansowej z innymi raportami i sprawozdaniami banku, to jest dążenie do połączenia informacji finansowych, planistycznych i prognostycznych oraz niefinansowych, w tym dotyczących odpowiedzialności społecznej i zrównoważonego rozwoju⁴², w jeden raport. Efektem tego może być rezygnacja przez NBP z opracowywania dwóch dokumentów o zbliżonej zawartości (sprawozdania z działalności NBP i raportu rocznego NBP) na rzecz jednego dokumentu oraz niwelowania ilości raportów sprawozdawczych na rzecz centralizowania informacji. Postęp technologiczny może pozwolić na wprowadzenie w banku rachunkowości hybrydowej dla potrzeb sprawozdawczości finansowej (różne reżimy zasad rachunkowości, w tym jeden wiodący dla potrzeb ustalania wyniku finansowego, a drugi wspomagający informacje sprawozdawcze, nie tylko w walucie sprawozdawczej) oraz połączenia efektów pracy rachunkowości z informacjami, pochodzącymi z różnych podsystemów sytemu informacji ekonomicznej banku, odpowiednio usystematyzowanymi pod względem tematycznym (rachunkowość hybrydowa, sprawozdawczość mozaikowa). Rozwój technologiczny powinien umożliwić, w niedalekiej przyszłości, wprowadzenie w banku koncepcji raportowania na żądanie i indywidualizację sprawozdawczości według potrzeb interesariuszy. Celem kompleksowego i sukcesywnego wprowadzenia zmian w sprawozdawczości finansowej NBP, byłoby uzyskanie holistycznego obrazu banku centralnego.

Literatura

- Bąk M. (2020), *Majątek niewidzialny przedsiębiorstwa z perspektywy rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2020.
- Bindseil U. (2004), *Monetary policy implementation: theory, past, and present*, Oxford University Press, New York.
- BoE (2022), Annual Report and Accounts 1 March 2021-28 February 2022, Bank of England, London.
- Drescher D. (2021), *Blockchain. Podstawy technologii łańcucha bloków w 25 krokach*, Helion, Gliwice.
- Dziawgo D. (2011), „Nowe” sprawozdanie finansowe – głos w dyskusji, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 62 (118), s. 83–98.
- FEE Federacja Europejskich Księgowych (2015), *Przyszłość sprawozdawczości przedsiębiorstw – kreowanie impulsu dla zmian*, FEECogitoPaper_FutureofCorporateReporting_PL.pdf.
- Gmytrasiewicz M. (2003), *System informacyjny rachunkowości*, [w:] Gmytrasiewicz M. (red.), *Rachunkowość*, LexisNexis, Warszawa.
- Guideline of the European Central Bank of 1 December 1998 on the legal framework for accounting and reporting in the European System of Central Banks as amended on 15 December 1999 and 14 December 2000 (ECB/2000/18), Official Journal of the European Communities L 33, Volume 44, 2.2.2001.

⁴² Co może być konsekwencją stosowania od 10.03.2021 r. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2088 z dnia 27.11. 2019 r. w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych, Dz. Urz. UE L 317, z 9.12.2019.

- IFC Report No 10, Central banks and fintech data, Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics, Bank for International Settlements, February 2020.
- Kowalczyk M., Napiecek R. (2021), *Technologia blockchain w rachunkowości*. CeDeWu, Warszawa.
- Kwiecień M. (2008), *Funkcja informacyjna rachunkowości a rachunkowość behawioralna*, [w:] Dyhdalewicz A., Klamecka-Roszkowska G., Sikorski J. (red.), *Informacyjna funkcja rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Kwiecień M. (2015), *Dylematy współczesnej rachunkowości*, [w:] Nita B. (red.), *Teoria rachunkowości, sprawozdawczość i analiza finansowa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 388, s. 123–136.
- Łada M. (2016), *Legitymizacja a społecznie odpowiedzialna rachunkowość*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie”, 23 (t. 2), s. 7–15.
- Management Commentary (2021), IFRS Practice Statement, Exposure Draft (ED/2021/6), IASB.
- Mazurkiewicz K. (2020), *Core & More – koncepcja inteligentnej sprawozdawczości informacji korporacyjnych*, „Zeszyty Naukowe SGGW, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”, 24 (73), s. 104–113.
- Messner Z. (1967), *Informacja ekonomiczna w przedsiębiorstwie i jej wykorzystanie w zarządzaniu*, [w:] *Rachunkowość polska*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Michalczuk G., Mikulska T. (2014), *Sprawozdanie zintegrowane jako produkt finalny rachunkowości społecznej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia”, 69, s. 197–207.
- MNB (2012), Annual Report 2011, Magyar Nemzeti Bank, Budapest.
- Napiecek R. (2015), *Rachunkowość partycypacyjna, czyli koniec z monopolem na wiedzę*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 224, e, s. 151–158.
- Samelak J. (2011), *Kierunki zmian współczesnej sprawozdawczości finansowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu”, 191, s. 152–159.
- Samelak J. (2013), *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Woś R. (2022), *Bank centralny, który mówi do ludzi*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 5–9 stycznia, nr 3–4.
- Wytenburg R., Beja A., Darbyshire R. (2020), *A central bank's guide to International Financial Reporting Standards*, International Monetary Fund, Washington.

Akty prawne

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2088 z dnia 27 listopada 2019 r. w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych, Dz. Urz. UE L 317, z 9.12.2019.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz.U. 2022 poz. 492.
- Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego (UE) 2016/2249 z dnia 3 listopada 2016 r. w sprawie ram prawnych rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w Europejskim Systemie Banków Centralnych (EBC/2016/34), Dz. Urz. UE L 347, z 20.12.2016.
- Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego (UE) 2019/2217 z dnia 28 listopada 2019 r. zmieniające wytyczne (UE) 2016/2249 w sprawie ram prawnych rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w Europejskim Systemie Banków Centralnych (EBC/2019/34), Dz. Urz. UE L 332, z 23.12.2019.

Źródła internetowe

- Bilans Narodowego Banku Polskiego (ujęcie monetarne) (2021), https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/bilans_nbp_mon.html (dostęp 30.11.2021).
- D'Acunto F., Hoang D., Paloviita M., Weber M. (2020), *Effective Policy Communication: Targets versus Instruments*, SSRN Electronic Journal, January 2020, https://www.researchgate.net/publication/346331207_Effective_Policy_Communication_Targets_versus_Instruments#fullTextFileContent.
- <https://rachunkowoscspolki.pl/ksiegowosc-hybrydowa/>; <https://e-biznes.pl/czym-ksiegowosc-hybrydowa?k=wp&r=2017> (dostęp 12.09.2021).
- <https://sdw.ecb.europa.eu/> (dostęp 30.11.2021).
- <https://www.federalreserve.gov/releases/h41/> (dostęp 30.11.2021).
- <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/query.aspx> (dostęp 30.11.2021).
- Sprawozdanie finansowe NBP na dzień 31 grudnia 2021, <https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/rachunkowosc/sprawozdanie.html> (dostęp 30.11.2021).
- Stembert N., Harbers M. (2019), *Accounting for the human when designing with AI – challenges identified*, Conference paper, April 2019, https://www.researchgate.net/publication/332510603_ACCOUNTING_FOR_THE_HUMAN_WHEN_DESIGNING_WITH_AI_-_CHALLENGES_IDENTIFIED
- Stradowski J. (2020), *Jak będzie wyglądał człowiek przyszłości? Musimy się przystosować do zmian*, 10.08.2020, focus.pl, <https://www.focus.pl/artykul/czowiek-epoki-ocieplenia> (dostęp 11.09.2021).

